

Den kinesiska draken i Nepal

De senaste åren har ett expansivt Kina succesivt utökat sitt inflytande över Nepal. Detta har fått ödesdiga konsekvenser för den frihet landets betydande tibetanska befolkning kunnat åtnjuta.

TEXT: GUSTAV MÅNSSON

FOTO: ICT OCH TAYLOR WEIDMAN

THE VANISHING CULTURES PROJECT

Nepalesisk polis framför Boudha Stupa utanför Kathmandu.

PLATSEN ÄR BOUDHA STUPA strax utanför Kathmandu. Efter en ceremoni i ett intilliggande kloster till minnet av upproret i Lhasa den tionde mars 1959 har en större skara tibetaner slutit upp i en protestmarsch. Några minuter tidigare har kravallutrustad polis försökt konfiskera tibetanska flaggor inne på klostrets gård och

stämningen är fortfarande spänd. Plötsligt övergår den fredliga demonstrationen i tumult. Med långa batonger i högsta hugg kommer poliserna springande mot den brokiga skara tibetaner som utgör demonstrationståget. Mitt framför ögonen på internationella observatörer (bl.a. FN) får de tibetaner som inte hinner springa

undan, däribland många äldre, ta emot kraftiga slag. Några blöder från huvudet, andra gråter eller försöker förgäves resonera med poliserna. Trots det återupptas protestmarschen. Detta förfarande upprepas några gånger innan demonstranterna till slut inser att det inte är värt att fortsätta. Det hör numera till vanligheterna att stör-

re tibetanska sammankomster och högtider i Nepals huvudstad bemöts med den här typen av stora offensiva polispådrag.

Det finns direkta samband mellan det tilltagande kinesiska inflytandet i Nepal och att förföljelsen av tibetaner som bor i landet har ökat. Nepal har sedan slutet på det tio år långa inbördeskriget 2006 haft en rad relativt Kina-vänliga regeringar på vilka Maoisterna ofta har kunnat sätta sin prägel. Dessutom har Kina genom statsbesök på hög nivå samt utbildning, "bistånd" och annat ekonomiskt och materiellt stöd ökat incitamenten för Nepal att gå hårdare mot tibetaner. En bidragande orsak till denna tilltagande generositet vis-à-vis Nepal är att Kina har känt sig tvungen att mer aktivt motarbeta tibetanska protester i sviterna av upploppen runt de olympiska spelen 2008. Man ska också komma ihåg att Nepal är ett mycket fattigt land och fres-telsen att ta del av Kinas växande välstånd är sannolikt alltför stor. Dessutom ser den nepalesiska regeringen troligen en säkerhetsrisk med ett möjligt framtidsscenario där en alltmer radikaliserad tibetansk diaspora iscensätter massprotester. Allt detta har lett till att den nepalesiska regeringen varit villiga att fullt ut stödja Kinas "One China"-policy. Tibetanska aktiviteter i Nepal klassas nu allt oftare som "anti-China", eftersom exil-tibetaner i Kinas ögon antas verka för en självständig tibetansk stat. Trakasserier av tibetaner från nepalesisk polis har i samband med detta ökat i antal och omfattning.

ÖVERGREPP MOT TIBETANER är numera vanligt förekommande i Nepal. Exempel på händelser som har ägt rum de senaste åren är godtyckliga arresteringar och trakasserier inför, under och efter tibetanska högtider som Dalai Lamas födelsedag, tiondemars-aktioner som den nämnd ovan och den tibetanska demokratidagen. Detta trots att Nepals högsta domstol i mars 2010 bedömde att "preventiva arresteringar" av tibetaner var olagliga. Även mindre tibetanska sammankomster som kan vara av helt kulturell karaktär – till exempel fotbollsmatcher, dansuppsvisningar eller planeringsdagar inför kulturarrangemang – har gång på gång upplösts av polisen. Så sent som i början på oktober i år stoppades till exempel en operaföreställning i Kathmandu mitt under pågående sångnummer.

Dessutom har försök till så kallade "refoulements", det vill säga att tvinga nyanlända flyktingar att återvända till platsen där de riskerar att utsättas för tortyr (i

”Övergripping mot tibetaner är numera vanligt förekommande i Nepal. Exempel på händelser är godtyckliga arresteringar och trakasserier.”

Tibet), ökat markant enligt bland annat det amerikanska utrikesdepartementet. I september i år släpptes exempelvis en större grupp fängslade "illegala" tibetanska flyktingar först efter kraftiga internationella påtryckningar. Då det förekom rapporter om att den kinesiska ambassaden hade visat stort intresse för tibetanerna befarade man att de intagna skulle deporteras till Kina, i strid mot det så kallade "Gentlemen's agreement", enligt vilket nyanlända tibetaner ska överlämnas till FN:s flyktingorgan UNHCR. Det bör nämnas att en del av de "flyktingar" som idag lämnar Tibet faktiskt planerar att återvända efter en tid i exempelvis Dharamsala, något som Kina betraktar som en säkerhetsrisk. Men det är samtidigt oacceptabelt att genuina flyktingar – vilket det finns många av – riskerar att skickas tillbaka till en plats där tortyr och förföljelse bevisligen har förekommit.

De kanske största ingreppen mot tibetanernas rätt att påverka sin egen framtid är våldokumenterade. I oktober 2010 samt februari och mars 2011 konfiskerades röstsedlar till bland annat valet av ny Kalon Tripa (motsv. premiärminister) i den tibetanska exilregeringen. Fortfarande har inga röstsedlar lämnats tillbaka och ingen vet exakt var dokumenten finns. På detta sätt har fler än 10 000 röstberättigade exiltibe-

taner förvägrats delta i demokratiska val. Utöver dessa dramatiska inskränkningar av politiska- och civila rättigheter bidrar den nepalesiska regeringens oförmåga att lösa problemet med papperslösa tibetaner till att deras ekonomiska och sociala rättigheter kränks i det tysta.

Oavsett hur det motiveras strider naturligtvis denna systematiska förföljelse och diskriminering av tibetaner i Nepal mot internationell rätt. Först och främst har Nepal ratificerat FN:s konvention om civila och politiska rättigheter som bland annat ska garantera alla människor innanför landets gränser yttrandefrihet, religionsfrihet och mötesfrihet, och att man inte ska kunna utsättas för godtycklig arrestering. Även om inte Nepal ratificerat FN:s flyktingkonvention binds de av att "refoulement" är förbjudet för alla stater då begreppet har blivit så kallad internationell sedvänja. Dessvärre har Nepal inte ratificerat FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter och landet planerar även att införa en ny och synnerligen restriktiv medborgarskaps-lag som skulle göra det ännu svårare för minoritetsgrupper att kräva sin rätt. Trots dessa begränsningar av tibetaners mänskliga rättigheter har det varit relativt tyst från omvärlden, åtminstone när det gäller konkreta motaktioner. ▶

► Starka kritiska röster inifrån Nepal saknas också. Istället har det förekommit rapporter om att allt fler nepaleser anser att tibetaner parasiterar på samhället.

ÄVEN OM MAN KAN få intrycket att Nepal numera är avgjort tibetan-fientligt är detta en relativt ny företeelse. Äldre tibetaner i Nepal talar gärna varmt om den långa perioden av vänskap mellan Nepal och Tibet, inte minst på 1900-talet. År 1949 erkände till exempel Nepal Tibet som ett självständigt land i samband med sin egen medlemsansökan till FN. Efter Kinas invasion av Tibet samma år och det nedslagna upproret i Lhasa 1959 etablerades en tibetansk gerillastyrka i Mustang-regionen i Nepal. Fram till och med 1974 fick den, understödd av CIA, operera relativt fritt trots den nepalesiska regeringens vetskap.

Efter 1974 integrerades de före-detta gerillasoldaterna med de tibetanska flyktingar som redan anlant efter 1959. Omkring tolv större flyktingläger runt om i Nepal skulle komma att bildas. Den nepalesiska regeringen behandlade flyktingarna relativt väl trots en vilja att gå Kina tillmötes. Till sammans med det inhemska Röda Korset bidrog Nepal med land till flyktinglägren, som också underhölls och utvecklades med hjälp av bland annat Schweiz och UNHCR. Man försökte också underlätta integrationen av tibetaner i det nepalesiska samhället. Även den tibetanska exilregeringen tilläts öppna kontor runt om i landet. Med tiden lyckades tibetanerna bli självförsörjande främst tack vare mattindustrin, och många tibetaner tilläts starta företag utan krav på identitetsdokument. Integrationen i det

nepalesiska samhället blev dock av olika anledningar aldrig så komplett som man kanske hade hoppats.

Enligt *Tibet Justice Center* började situationen för tibetaner i Nepal förändras omkring mitten på 1980-talet. År 1986 skrevs ett avtal mellan Kina och Nepal som begränsade tibetaners rörelsefrihet i landet, och åren efter ökade flyktingströmmarna från Tibet markant efter en serie demonstrationer i Lhasa. Strikt gränskontroll i Nepal infördes 1989. Ungefär vid denna tidpunkt deklarerade den nepalesiska regeringen att de inte avsåg ta emot fler tibetanska flyktingar. Därefter har det varit svårt för tibetaner att få nepalesiska identitetshandlingar, i synnerhet för dem som har anlant efter 1989. Trots detta var det efter 1989 som det "Gentlemen's agreement" mellan Nepal, UNHCR och den tibetanska

exilregeringen, med finansiellt stöd av USA, började gälla på inofficiell basis. Hädanefter skulle tibetanska flyktingar enbart registreras i Nepal för att sedan slusas vidare till Indien. Trots Kinas ökande inflytande fungerar detta avtal än idag, mycket tack vare att den nepalesiska regeringen tillåter Tibetan Welfare Office (TWO), som är knuten till den tibetanska exilregeringen, att verka i Kathmandu. Man kan dock ana att Nepal börjar anse det alltmer problematiskt att förutsättningslöst stödja TWO. Under hösten 2011 har exempelvis TWOs chef, Thinley Lama, omhändertagits två gånger. Vid båda tillfällena släpptes Thinley kort därefter men budskapet framgick klart: tona ner era "anti-China"-aktiviteter annars är TWOs framtid osäker.

VAD BETYDER ALLT DETTA för tibetanernas framtid i Nepal på kort sikt? Även om Kinas ökande inflytande i Nepal har varit – och kommer med all sannolikhet fortsätta att vara – klart negativt för tibetaner finns det vissa ljusglimtar. Detta eftersom Nepal tvingas gå balansgång mellan att göra västvärlden eller Kina till viljes. Så länge Nepal värderar goda relationer med västvärlden ligger det i landets intresse att åtminstone delvis upprätthålla det "Gentlemen's agreement" som trots allt fortfarande är relativt intakt. Detta gör att Nepal då och då känner sig tvunget att ignorera Kina. Man kan dock fråga sig till vilket pris västvärlden är beredda att låta avtalet leva vidare. Författaren Peter Lee hävdar till exempel att omvärlden blundar för övergreppen mot tibetaner som lever permanent i Nepal i sin strävan att till varje pris rädda den inofficiella överenskommelsen. Visst verkar det så, men även tibetaner som bor permanent i Nepal har ibland turen på sin sida. Nepals högsta domstols beslut att fördöma godtyckliga arresteringar av tibetaner är ett tecken på att vissa av landets institutioner alltjämt försöker upprätthålla fundamentala rättigheter. Och det faktum att Nepal den tolfte oktober i år tillät en manifestation för att hedra de munkar i Tibet som har tänt eld på sig själva i protest mot Kina visar att Kathmandu inte alla gånger är villigt att följa Pekings rekommendationer.

En oroväckande utveckling på ett annat plan är dock att många nepaleser har fått en negativ inställning till de tibetaner som bor i Nepal. Detta missnöje spås på av att radio- och tv-stationer relativt ofta sänder tibetan-kritiska inslag som ibland baseras på rena lögnar eller rykten. Lägg till detta rapporter om att unga nepaleser vid åtminstone två tillfällen misshandlade tibetaner efter tionde mars-demonstrationerna och att hat mellan nepaleser och tibetaner förekommer på sociala nätverk som facebook och vi har en potentiellt explosiv situation som riskerar att urarta.

Än har inte Kina lyckats skapa en helt lojal samarbetspartner i Nepal men de är på god väg. Alla parter skulle dock tjäna på att konflikten mellan Nepal och dess tibetaner mildrades. Förhoppningsvis inser västvärlden att det inte är rätt att fortsätta ignorera brotten mot bofasta tibetaners mänskliga rättigheter i Nepal. Och förhoppningsvis inser både Kina och Nepal att de trots allt har mycket att förlora på att situationen urartar – inte minst säkerhetspolitiskt. Då kanske vi slipper stora polis-pådrag och batongsvingande poliser den tionde mars 2012. Om inte annat vore det ett uppträdande värdigt en gentleman. *